

Atıf (cite): Erdoğan, Songül (2025). Sanat Terimlerinin Tanımlanmasında Farklı Disiplinlerin Etkisi: Oya Örneği, *Disiplinler Arası Dil Araştırmaları Dergisi*, Sözlüklerde Tanımlama (Anlamlandırma) Sorunları Özel Sayısı, 214-232. doi: 10.48147/dada.1725911

Sanat Terimlerinin Tanımlanmasında Farklı Disiplinlerin Etkisi: Oya Örneği¹

Songül ERDOĞAN²

Sanat Terimlerinin Tanımlanmasında Farklı Disiplinlerin Etkisi: Oya Örneği

Öz

Oya ve dantel Türk kadınının en çok ilgisini çeken el sanatlarından biri olmuştur. “Kız beşikte çeyiz sandıkta” anlayışı ile hareket eden Türk kızları ve anneleri gerek günlük ihtiyacı karşılamak gerekse çeyiz niyeti ile boş durmamıştır. Onların bu uğraşları oya, dantel, nakış gibi el sanatlarının gelişmesine katkı sağlamış ve bu alanda bir terminolojinin doğmasına sebep olmuştur. Klasik oya terimlerinin yanında oya sanatının kendine özgü gizli bir dilinin olması sebebiyle oya terimleri halk bilimi unsurları ile iç içe geçmiş, oya sanatçısının vermek istediği mesaj terimlerin adlandırılmasında etkili olmuştur. Bu durum, oya terimlerini sadece sözlük bilimin konusu olmaktan çıkarıp adbilim, halk bilimi, sosyoloji ve diğer bilimlerin de konusu hâline getirmiştir. Bu çalışmadaki amaç terim tanımları yapılırken sadece alan bilgisinin yeterli olmadığını terimlerin tanımlanmasında diğer disiplinlere ait verilerden de faydalanmak gerektiğini, oya terimlerinden hareketle ortaya koymaktır. Çalışmanın verilerini; “Türkiye Türkçesinde Oya ve Dantel Sanatları ile İlgili Söz Varlığı” adlı terim sözlüğünden tespit edilen madde başları ve buna ek olarak yıllarca sahadan derlediğimiz malzemeler oluşturmaktadır. Yapılan derleme ve taramalar sonucunda oya terimlerinin birçoğunun toplum bilimi ile ilgili olduğu görülmüştür. Terim çalışmalarında anlamlandırma yapılırken mesleki bilgi ve sözlük bilgisinin yanında o sanatın icra edildiği topluma yönelik verilerin de önem arz ettiği kanaatine ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: terim, oya, terimlerde anlamlandırma, toplum bilimi, kültür

The Effect of Different Disciplines in Defining Art Terms: The Example of Lace

Abstract

Needlework and lace have been one of the handicrafts that have attracted the most attention of Turkish women. Turkish girls and their mothers, acting with the understanding of “the girl in the cradle and the dowry in the chest”, have not been idle either to meet their daily needs or for dowry purposes. Their efforts contributed to the development of handicrafts such as needlepoint, lace and embroidery and led to the birth of a terminology in this field. In addition to classical needlepoint terms, since needlepoint art has its own secret language, needlepoint terms have been intertwined with folklore elements, and the message that the needlepoint artist wanted to give was effective in the naming of the terms. This situation has made oya terms not only the subject of lexicography but also of nomology, folklore, sociology and other sciences. The aim of this study is to reveal that only the knowledge of the field is not sufficient when defining terms, and that the data of other disciplines should also be utilized in the definition of terms with reference to needlepoint terms. The data of the study consists of the items determined from the term dictionary named “Türkiye Türkçesinde Oya ve Dantel Sanatları ile İlgili Söz Varlığı” and in addition to this, the materials we have compiled from the field for years. As a result of the compilations and scans, it was seen that most of the oya terms are related to social science. It has been reached the opinion that in addition to professional knowledge and dictionary knowledge, data on the society in which that art is practiced are also important when making interpretation in term studies.

Keywords: term, lace, meaning in terms, society science, culture

Makale Türü: Araştırma

Paper Type: Research

¹ Bu çalışma Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sözlükbilimi Uygulama ve Araştırma Merkezi (SÖZ-MER) tarafından 11.06.2025 tarihinde düzenlenen Uluslararası Dil Araştırmaları Sempozyumu’nda sözlü olarak sunulan bildirinin gözden geçirilmiş hâlidir.

² Doç. Dr., Ahi Evran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, songultanboga@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5355-9399

1. Giriş

Oya; iğne, tığ, firkete ve mekik gibi örme araçları ile farklı teknikler ve ipler kullanılarak yazma, krep, mendil vb. kenarlarına süsleme amacıyla yapılan bir el sanatıdır (Erdoğan, 2022: 97). Anadolu ve Balkan coğrafyasında yoğun ilgi gören bu sanat, bugün dekorasyon ve süslenme gibi birçok alanda kullanılır hâle gelmiştir.

Oya sanatı Türklerde en gelişmiş ve en eski el sanatlarından biridir. Türk danteli olarak adlandırılan oyanın benzetildiği dantel Avrupa’da 16. yüzyılda tanınmıştır. 1594 yılında dantel olarak Fransız Akademi Lügati’ne girmiş ve Batı dillerinde de bu adla tanınmaktadır. Bu örgülerin Avrupa’da ortaya çıkışında ve kökeni ile ilgili araştırmalar sonucunda bazı örgü adlarının Ege masallarında geçtiği, 1905’te Menfiz kazılarında bulunan eski örneklerden de sanatın MÖ. 2000 yıllarına kadar uzandığı tespit edilmiştir. Bazı kaynaklarda da iğne ile yapılan örgülerin 12. yüzyılda Anadolu’dan Yunanistan’a ve oradan da İtalya yoluyla Avrupa’ya geçtiği belirtilmektedir. Oya hakkında bugüne kadar yeterli araştırma yapılmamıştır. Kaynaklarda oya benzeri örgüye rastlanmamakta, doğu ve batı ülkelerinin dillerinde oya kelimesine tesadüf edilmemektedir (Kahveci, Bahşıoğlu, C1.2001: 7). Bu noktada oya sanatının dantelle karıştırılmaması gerekir. Dantel iki boyutlu bir örme sanatı iken oya ikiden fazla boyutu olan bir el sanatıdır. Dantel sökülebilir fakat iğne oyaları düğüm tekniği ile çalışıldığı için sökülmesi mümkün değildir (Erdoğan, 2020: 887).

Oyalar Anadolu kadınının sessiz iletişim aracıdır. Süslenmeyi seven fakat diğer taraftan da toplumda erkekler kadar söz sahibi olamayan Türk kadını vermek istediği mesajı oyalara yükleyerek toplumdaki söz hakkını bu yolla kullanmıştır. Çevresindeki her türlü güzel malzemeyi iğne, tığ, firkete yardımıyla birleştirerek hâlini dolaylı yoldan aktarmıştır. Hanımların üstün zekâsı el emeği ile birleşerek bir oya dili oluşturmuştur (Erdoğan, 2022: 416). Oyada kullanılan renkler, oyanın büyüklüğü, oluşturulan motifler, oyanın kullanıldığı yer vb. birçok unsur oya dilinin birer parçası olarak görev yapmışlardır. Yöreden yöreye değişen motifleri yaratan farklı ruh hâllerine sahip olan usta eller ortaya koymuş olduğu eserlere acısını, sevincini, kızgınlığını da yüklemiştir. Bu sebeple oyayı sadece bir el sanatı olarak değil kişinin ruh hâlini yansıtan bir araç olarak da değerlendirmek gerekir.

Kendine has bir dili ve terminolojisi olan bu sanat uzun yıllar Anadolu kadının kısmen de erkeklerin elinde inşa edilse de alanla ilgili terim çalışmaları için aynı verimlilikten söz etmek mümkün değildir. Güzel sanatlar alanında yapılan birçok çalışmada çeşitli bölgelerden saha araştırması yoluyla oya fotoğrafları çekilmiş, oyanın fiziksel özellikleri, oyada kullanılan malzeme, mevcut durumu hakkında bilgi verilmiş bazılarında ise oyanın nasıl yapıldığı tarif edilmiştir (Onuk, 2005; Kahveci ve Bahşıoğlu, 2001; Şenol, 2003 vb.). Bu çalışmaların giriş kısmında oyada yaygın olarak kullanılan on beş, yirmi kadar terime yer verilmiş fakat diğer te rimler ve bunların açıklamalarına yer verilmemiştir. Bu sebeple güzel sanatlar alanında yapılan çalışmalar oya sanatı ile ilgili birçok terim içermesine rağmen bu

terimlerin açıklanması, Türk- çenin terim varlığının ortaya çıkarılması noktasında yeterince işlenmiş değildir. Anadolu kadının ellerinde ortaya konulan oya sanatı, ortaya konulduğu yörenin söz varlığından hem etkilenmiş hem de bulunduğu yörenin terminolojisini etkilemiştir. Bu alanda birçok terim olmasına rağmen Derleme Sözlüğü'ndeki oya terimi sayısı 2, Türkçe Sözlük'te yer alan oya ile ilgili terim sayısı 5'tir. Orhan Acıpayamalı'nın Zanaat Terimleri Sözlüğü'nde ise 30 oya adı yer almaktadır. Bu alandaki verilerin yetersiz olması Dinçer'in yazarların sözlük yazarken ellerinin altında birçok sözlük bulunduğu ve sözlük birim oluştururken birçok sözlükten alıntı yaptıkları ya da "anıştırma" yöntemini kullandıklarını yönündeki görüşü ile çelişmektedir (2011: 37-38). Terim sözlükleri hem yazarı hem de kullanıcısı bakımından özel bir alan oluşturmaktadır. Sözlüğü yazmak ve yazılanları anlamak için alan bilgisine ihtiyaç vardır. Girişen genel sözlüler ile terim sözlükleri arasındaki farklılıkları verirken bu durumu genel dildeki sözcüklerin anlamının bazen sözlüğe ihtiyaç duymadan tahmin edebileceğini veya yorumlanabileceğini ancak terimlerin belli alanlara özgü ve daha dar anlama sahip olmaları sebebiyle yorumlanmaya uygun olmadıkları şeklinde dile getirir (2020: 68).

Oya terimleri konusunda Nuh Doğan'ın *Ad Bilimi Açısından Havza ve Vezirköprü Ağızlarında Oya Adları*, Songül Erdoğan'ın *Türk Oyaları Kataloğu'ndan Derleme Sözlüğü'ne Katkılar* (2018), *Kırşehir Yöresi Oya Sanatına Dair Söz Varlığı* (2022), *Türk Oyalarının Dili* (2020), *Niğde Yöresi Ağızlarında Oya ve Dantel Terminolojisi* (2024), *Ara ve Uç Sözcüklerinin Anlamı ve Türkçedeki Ara ve Uç Adları* (2018), *Oya Adlarındaki Ünlü Kişiler ve Meslekî Kavramlar* (2017) başlıklı çalışmaları doğrudan konu ile ilgili kaynaklar arasında sayılabilir. Bu çalışmalarda oya terimlerine kısmen yer verilse de burada geçen terimlerin genel terminolojiyi tam olarak yansıttıkları söylenemez.

Sanat ve zanaat terimlerini açıklamak somut verileri olan, duygu yönü çok az olan veya hiç olmayan alanların terimlerini açıklamaktan daha zordur. Oya sanatçısının eserini hangi duygularla oluşturduğunu tespit etmek her zaman mümkün olmayabilir. Fakat özel anlamların dışında bu alanda uğraşan kişilerin bildiği ya da belirli bir yöreye özgü anlamları da gözardı etmemek gerekir. Bu mesajları doğru okumak için bu sanatın gizli dilini de çözmek gerekir. Bu dil sanatçının bulunduğu toplumdan tamamen bağımsız değildir. Sanatçının çevresindeki her türlü olay ve durum onun ortaya koymuş olduğu esere ve dolayısıyla söz varlığına yansıyabilmektedir.

Bu çalışmada terim sözlüklerinde madde başlarının tanımlanmasında diğer bilim dallarının etkisini anlatmak için öncelikli olarak 2022 yılında yayınlanan "*Türkiye Türkçesinde Oya ve Dantel Sanatları ile İlgili Söz Varlığı*" adlı çalışmada geçen veriler üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Bu verilerin yanında yıllarca bağış ve satın alma yoluyla oluşturduğumuz kişisel arşivimizde bulunan oya örnekleri ve bunlarla ilgili tanımlamalar da kullanılmıştır. Bunların dışında çalışma kapsamında alanla ilgili olan kitaplar, tezler, makaleler ve bildirilerden de yararlanılarak konu ayrıntılı bir şekilde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışma ile sanat terimleri alanında çalışmak isteyen araştırmacılarla tecrübelerin paylaşılması ve bu alandaki birtakım eksikliklerin giderilmesi hedeflenmiştir.

2. Türkiye Türkçesinde Oya ve Dantel Sanatları ile İlgili Söz Varlığı Hakkında

Türkiye Türkçesinde Oya ve Dantel Sanatları ile İlgili Söz Varlığı, Türkiye sahasında yer alan oya ve dantel terimlerini içeren tek dilli, basılı bu alanda hazırlanmış ilk terim sözlüğüdür. Sözlükte Türkiye sahası ağızlarında geçen oya ve dantel sanatlarında terim olarak kullanılan 1926 madde başı alfabetik olarak sıralanmıştır. Bu madde başları anlam olarak açıklandıktan sonra terimin geçtiği yer il bazında belirtilmiştir. Madde başı olan sözcük herhangi bir yazılı kaynaktan geçmişse kaynak kısaltması gösterilerek madde tanımlaması tamamlanmıştır. Yazarın tecrübeleri sonucu varlığından emin olduğu çok yaygın kullanılan terimler için herhangi bir kaynak gösterimine gidilmemiştir. Yazar bütün maddelerde olmasa da özellikle bu alanda kullanılan fiilleri örnek bir cümle içerisinde kullanarak terimin bağlamsal olarak kullanımına yer vermiştir. Sözlükte oya ve dantel sanatlarında kullanılan ip türleri, boncuk çeşitleri, yapım teknikleri, oya ve dantel tutturma teknikleri, ütü çeşitleri vb. birçok konuda madde başlarını görmek mümkündür. Sözlükte herhangi bir tasnif yapılmamış, sözlük sonunda birçoğu sahada yapılan derlemeler sırasında çekilen 90 oya ve dantel fotoğrafına yer verilmiştir.

3. Terim Sözlükleri ve Terim Sözlükleri Hazırlanırken Karşılaşılan Problemler

Dinçer Bahadır, günümüzde gelişen teknoloji, okuma yazmanın artması, iletişimin gelişmiş olması gibi etkenlerin yüzyıl önce okuyup yazarların aklına gelmeyecek sözlüklerin doğmasına neden olduğunu söyler. Teknolojinin getirdiği sanal ortam sözlükleri bir yana, yalnız bir yazar veya kitap için hazırlanmış sözlükler bile vardır (2021: 67). Özel bir alan bilgisi gerektiren terim sözlüklerinin de genel sözlüklerle karşılaştırıldığında sahada önemli bir yere sahip olduğu görülür. Sözlükleri açık yapıtlar olarak gören Dinçer Bahadır'ın da belirttiği gibi zamanla ortaya çıkan yenilikleri kaydetmek ve bunları kullanıcıların hizmetine güvenilir kanallarla ulaştırmak gerekir (2021: 66). Genel olarak sözlük bilimi, sözlüklerin derlenmesi ve düzenlenmesiyle ilgilenen uzmanlık alanıdır. Bu alanda sözlük bilimci çoğunlukla genel dilin söz varlığındaki kelimeleri belgelerken, terim bilimci belirli konu alanları ve bu alanların terminolojisini belgelemektedir (Kahraman, 2024: 1073). Terim sözlükleri genel sözlükler içerisinde kendisine ait özel alanı olan alt birimdir. Bu sebeple özel bir alanı içeren terim sözlükleri hazırlayan ve kullanıcısı genel sözlüklere göre daha sınırlı olan sözlüklerdir. Bu tür sözlüklerin hazırlanması için alan bilgisi ve sözlük bilgisine sahip olmak önem arz eder. Genel sözlüklerde madde başları sözlük birimi oluştururken terim sözlüklerinde madde başları terim birimi oluşturur. Terim birimler de genel sözlükler içerisinde sözlük birim olarak kabul edilirler.

Terim sözlükleri, madde başı seçimi ve açıklamasının verilişi yönünden genel sözlüklerden ayrılır; madde başlarını adbilimsel/onomosoyolojik temelde seçer; genel sözlükler ise dilbirim/ lesikalite temelinde seçer (Kahraman, 2024: 1091). Çalışmada örnek seçiminde kaynak eser olarak kullanılan *Türkiye Türkçesinde Oya ve Dantel Sanatları ile İlgili*

Söz Varlığı adlı eserdeki madde başı seçiminde Kahraman'ın tespitine uygun bir tutum sergilenmiştir. Yazar eserin yazılış amacı ve yöntemini verirken amacının oya ve dantelin nasıl yapıldığından ziyade alana yansıyan söz varlığını ortaya koymak ve nasıl sorusundan ziyade ne sorusuna cevap vermek olduğunu belirtmiştir (Erdoğan, 2022: 6). Bütün terim sözlükleri için aynı önerme geçerli değildir. Terim sözlüklerinin birçoğu ansiklopedik özellik taşır.

Terimin bütün bilim alanları için ortak bir ilgi odağı olduğunu belirten Boz, terim bilimin sorunları üzerinde durmuş ve bunları “Dış Sorunlar” ve “İç Sorunlar” olmak üzere iki gruba ayırmıştır. Dış sorun olarak; ISO standartlarına uyum, otorite boşluğu, terim politikaları ve terim birliğine değinmiştir. İç sorun olarak terim türetme, çeviri, tanımlama, çok adlılık, çok anlamlılık, terim derlemeleri, terim sözlüklerine kısaca değinmiş, her bir sorununun derinlemesine incelenmesi gerektiğini belirtmiştir (2017: 229-237).

Sözlük yorumcusu olmaktan çıkıp sözlük yazarı olarak konuya bakıldığında terim sözlüklerinin yukarıda sayılanlardan çok daha fazla probleminin olduğu görülmektedir. Oya ve dantel sanatı için terim sözlüğü hazırlarken karşılaşılan ve ilk akla gelen problemlerden bazıları şu şekilde sıralanabilir:

1. Sözlük hazırlamak için ekip arkadaşları bulma
2. Sözlüğün sınırlarını çizme
3. Ağız ve yazı dili arasındaki sınırları belirleme
4. Gerekli alan bilgisini edinme
5. Sözlük birimlerin hazırlanmasında yöntem belirleme
6. Sözlük birimlerin yazılışında yazım kurallarını belirleme
7. Öncesinde yapılan çalışmalara ulaşma
8. Görsel göstergelerin kişiye ve yöreye göre değişmesi
9. Aynı anlama gelen sözlük birimler arasında gönderim yapma
10. Sanat terimlerinin gizli bir dile sahip olması
11. Görsel göstergeleri dille ifade etme problemi
12. Adı bilinen ama görseli olmayan ürünleri
13. Terimlerin bölgelere göre ad değiştirmesi
14. Sözlüğün hedef kitlesinin belirlenmesi
15. İsmi aynı olmasına rağmen tanımlanması gereken materyalin farklılık göstermesi
16. İsmi farklı olmasına rağmen tanımlanması gereken materyalin aynı olması
17. Terimlerin ortaya çıkmasında ve tanımlanmasında farklı bilim dallarının etkisi

Yukarıda terim sözlükleri hazırlanırken karşılaşılan problemlerden bazıları 17 başlık altında verilmiştir. Bu problemlerin her birisi ayrı bir yazın konusu oluşturur. Çalışmanın kapsamı doğrultusunda bu çalışmada bunlardan sadece farklı disiplinlerin terimlerin ortaya çıkışı ve sözlük birimlerin tanımlanması üzerindeki etkisine yer verilmiştir.

4. Terim Sözlüklerinde ve Sözlük Birimlerde Farklı Bilim Dallarının Etkisi: Oya Terimleri Örneği

Oya sanatı kadının çevresiyle sessizce iletişim kurduğu insanın gözüne ve gönlüne hitap eden gizli bir dili de içerisinde barındırır. Günlük hayatta insanların gündeminde olan yeme, içme, siyaset, sağlık, spor, akrabalık, dinî ve millî değerler gibi birçok konu karşısında oya sanatçısı duyarsız kalmamış, çevresinde gördüklerini eserine yansıtmıştır.

Bunu yaparken sanatında kullandığı renkler, malzeme, motifler oya sanatçısının kendini ifade etme aracı olmuştur. Onun bu tutumu oyayı bir el sanatı olmaktan çıkarp sosyolojinin de konusu hâline getirmiştir. Bu sebeple özellikle sanat terimleri ile ilgili sözlükler hazırlanırken sözlük birimlerin tanımlanmasında diğer bilimlerin etkisi kaçınılmaz olmuştur. Türkiye Türkçesi oya terimlerinin diğer sanat ve bilimlerle ilgisi şu şekilde verilebilir:

4.1. Oya Terimleri ve Ekonomi İlişkisi

Ekonomi, toplumda hemen hemen her kesimden kişiyi ve sanatı etkileyen bir bilimdir. Oya sanatında da ekonominin etkilerini görmek mümkündür. Bu etki kimi zaman doğrudan para ile ilgili göstergeler olabileceği gibi kimi zaman da dolaylı yoldan parasal çağrışımlar olabilmektedir. Oya sanatında sözlük birimlerin tanımlanmasında ekonomi ile ilgisi olan bazı oya terimleri şu şekilde örneklendirilebilir:

çiftliksattıran: 1. Çok boncuk kullanılarak örülen bir tığ oyası örneği (Manisa) 2. Bir mekik oyası (Ankara) 3. Aralıklı çiçek ve dağ motiflerinden oluşan iğne oyası (Kütahya) (Erdoğan, 2022: 48).

Türkiye Türkçesinde Oya ve Dantel Sanatları ile İlgili Söz Varlığı'nda "çiftliksattıran" sözlük birimi için üç tanımlama yapılmıştır. Bu tanımların her birinde oyanın farklı bir özelliği ortaya konulmaya çalışılmıştır. 1. tanımda oyanın türü ve çok boncuk kullanılarak yapılması, 2. tanımda sadece oyanın türü, 3. tanımda oyanın türü ve kullanılan motif özelliklerine yer verilmiştir. Bu tanımlardan sadece birinci tanımda oyanın ekonomik yönüne değinilmiştir. Diğer biçim birim tanımlamalarında ekonomi ile ilgili herhangi bir veriye rastlanmamaktadır. Bu durum aynı adı taşımasının başlangıçta maddi olarak harcanan paranın zamanla emeğe dönüşmesi ile izah edilebilir. Özellikle büyük dağ motifleri olan oyalar yoğun emek isteyen ve diğer oyalara göre daha pahalı oyalarlardır. 2. ve 3. tanımda herhangi bir ekonomik veriye rastlanmamasına rağmen oyanın aynı adla anılması oyadaki emeğin çiftlik sattıracak kadar çok olmasına tekabül etmektedir. Fakat 2. ve 3. tanımda anlam birimcik olarak bu ayrıntıya yer verilmemiştir.

dolar oyası: Dolar işaretine benzeyen motifleri olan bir iğne oyası (İzmir) (Erdoğan, 2022:48). Oyada dolar logosu kullanılması ekonomik işaretlerin el sanatlarına yansımaları olarak değerlendirilebilir. Motifi üreten kişinin ne amaçla böyle bir motif ürettiği bilinmese de ekonomik göstergelerin el sanatlarına yansıdığı bir gerçektir.

(Erdoğan, 2022: 136).

fukara oyası: Elde kalan boncukları değerlendirmek için örülen çok renkli boncuk oyası (Kırşehir) (Erdoğan, 2022: 62).

Fakir ve fukara oyası anlamca birbirine yakın iki sözlük birimdir. Gerek maddi olarak gerekli malzemenin alınamaması gerekse artan boncukların değerlendirilmesi ve tasarruf amacıyla ortaya konan bu tutum kadının bu alandaki ekonomik tavrının bir yansımasıdır. Fakir ve fukara oyalarında örneğe ve tekniğe göre yapılacak olan bir tanımlama bizi her zaman doğru sonuca götürmez. Çünkü bu tür oyalarda elde kalan malzeme hangi oyayı tamamlamaya uygunsa örnek ona göre seçilmektedir. Oya üreticisinin sergilediği bu ekonomik tutum sözlük birimin tanımlanmasında kullanılacak anlam birimciği de belirlemiştir.

zengin salatası: Çok emek ve diğer oyalara göre fazla boncuk isteyen bir boncuk oyası örneği (Adana, Afyon, Kırşehir, Mersin, Samsun) (Erdoğan, 2022: 129). “*Zengin oyası*” sözlük birimi tanımlanırken de kullanılan malzeme ve oyaya verilen emek üzerinden tanımlama yapılmıştır. Beş ilden tespit edilen başka illerde de olması muhtemel olan bu oyalarda her yörede örnek ve kullanılan teknik açısından birbirinin aynı değildir. Hatta görüntü olarak baktığımızda birbirine çok yakın olmadıkları da rahatlıkla söylenebilir. Bu tür oyalarda sözlük birimin tanımlanmasında malzeme ve tekniğe dayalı bir tanımlama sözlük kullanıcılarını asıl anlam alanından uzaklaşmasına sebep olabilir.

4.2. Oya Terimleri ve Siyaset İlişkisi

Devlet adamları ülkenin yönetilmesinde söz sahibi olan kişilerdir. Onların halk üzerindeki etkisi oya sanatında da görülmektedir. Hem geçmişte hem de günümüzde Türk siyasetinde söz sahibi olmuş olan politikacıların parti amblemleri, fiziksel özellikleri, kullandıkları objeler vb. oya sanatına da yansımıştır. Oya sanatçısının ve kullanıcısının politik görüşünü yansıtan örnek ve motif adlarını yansıtan terimlerin tanımlanmasında bu hususa dikkat etmek gerekir. Türk siyasetinde aktif rol oynayan Celal Bayar, Süleyman Demirel, Tansu Çiller isimleri, kullandıkları objeler ve uzuvlarıyla sözlük birim oluşturmuş isimlerdir. Bunun yanında kullandıkları amblemler ve işaretlerle de oya terimlerine yansıyan siyasi partiler mevcuttur. Konuyla ilgili olarak aşağıdaki örnekler verilebilir.

Celal Bayar: Bir tığ oyası (Çorum) (Erdoğan, 2022: 44). Sözlüklerden tarama yoluyla elde edilen bu oya örneğinin görseline ulaşamadığı için anlam belirleyici alt birimcilere yer verilmemiştir. Fakat siyasi kelimelerin kullanıldığı el sanatları ürünleri kullanan kişilerin genellikle o siyasi görüşü savunan kişiler olduğu saha derlemelerimiz sırasında gözlemlenmiştir.

Demirel gıdığı: Geniş taç yapraklı çiçek motifleri olan bir iğne oyası (Kütahya) (Erdoğan, 2022: 53). Türk siyaset tarihinde önemli bir yere sahip olan Süleyman Demirel sadece siyasi alanda değil sanat alanında da etkisini göstermiştir. Oya sanatçısı geniş taç yapraklı çiçekler ile Süleyman Demirel'in gıdığı arasında bir benzetme ilgisi kurarak metafor oluşturmuştur. Süleyman Demirel'in şapkası, göbeği hatta cinsel uzuvlarına kadar oya sanatında metafor olarak kullanıldığı görülmüştür.

ampul oyası: Yanan bir ampule benzeyen, Adalet ve Kalkınma Partisi taraftarı kadınlar tarafından takılan bir boncuk oyası örneği (Niğde) (Erdoğan, 2022: 31). “*ampul oyası*” bir siyasi partinin amblemine benzetilerek örülmüş boncuklu bir iğne oyasıdır. Derleme sahasında kaynak kişinin vermiş olduğu ayrıntılar dikkate alınarak tanımlama yoluna gidilmiştir. Kaynak şahısla görüşülmeden sadece görsel üzerinden bir tanımlama yapılsaydı muhtemelen rengi, tekniği ve türü üzerinden bir tanımlama yapılabilirdi.

kurtbaşı: Milliyetçi Hareket Partisi taraftarı olan kadınlar tarafından tercih edilen, kurt başına benzeyen boncuklu bir iğne oyası (Erdoğan, 2022: 88). Sahadan derleme yoluyla tespit edilen kurtbaşı oyası Niğde yöresi Bağlama Kasabasında tamamıyla siyasi bir obje olarak kullanılan oyalarından biridir. Oyada kullanılan beyaz ve gri tonlarına yakın renklerle bozkurt işareti oluşturulmaya çalışılmıştır.

(Erdoğan, 2022: 141)

4.3. Oya Terimleri, Sanat ve Medya İlişkisi

kanal d: “Kanal D” televizyon kanalının amblemine benzeyen, boncuklu ve boncuksuz şekilleri olan bir oya örneği (Konya, Niğde, Samsun) (Erdoğan, 2022: 88). Tanımda yer verilme de daha sonra yaptığımız araştırmalar sonunda oyanın iğne ve tığla yapılan çeşitleri tespit edilmiştir. Aynı adla bilinmesine rağmen renk ve teknik olarak bu oyalar birbirine benzememektedir. Oyanın adlandırılmasını sözlük birim olmasını etkileyen asıl unsur

benzerlik ilgisidir. Aşağıda verilen ve ikisi de aynı yöreden tespit edilen oyalarda sadece malzemeye ve tekniğe bağlı olarak yapılacak olan bir tanımlama bizi her zaman doğru tanıma ulaştırmayabilir. Burada oyaya ad olan benzerlik ilgisini tanımda ön plana çıkarmak kullanılacak tüm tekniklerle ve renklerle yapılabilecek çeşitlerini kapsayabilir.

(Erdoğan, 2022: 140)

(<https://tr.pinterest.com/pin/641551909396141231/15.05.2025>)

Türkan Şoray göbeği: Plastik bir halka etrafına sıra boncuklar doldurularak örülmüş bir boncuk oyası örneği (Konya, Niğde) (Erdoğan, 2022: 119). Türkan Şoray Türk sinemasının en güzel kadın oyuncularından biridir. Kirpiği ile kalın örgülerde, küpesi ve göbeği ile de oya sanatında metafor olarak kullanılmış ve terim birim oluşturmuştur.

4.4. Oya Terimleri, Mantık ve Felsefe İlişkisi

üçakılbeşfikir: Uçlarında küçük pımpirimler olan düz bir iğne oyası örneği (Afyon) (Erdoğan, 2022: 119). “*atmışakıyetmişfikir*” olarak da bilinen bu sözlük birim kalın örgü sanatında da kullanılan bir terimdir. Sözlükte mevcut görsel üzerinden bir tanımlamaya gidilmiştir. Özellikle dönüşleri çok olan, farklı batış tekniklerine sahip olması sebebiyle dikkat gerektiren, dikkat dağınıklığını kabul etmeyen örnekler için bu adlandırmaya çok sık rastlanmaktadır.

aşkındikenli yolu: Bir mekik oyası (Bayburt) (Erdoğan, 2022: 119). “*aşkındikenli yolu*” karışık ve çok dolambaçlı görüntüsü olan bir oyadır. Onun bu dolambaçlı görüntüsü ile âşğın sevgiliye ulaşmak için katlandığı meşakkatler arasında anlam ilgisi kurularak motif adlandırılmıştır. Fakat tanımda yazar bu dolambaçlı görüntüden bahsetmemiş sadece mekik oyası diyerek alt anlam birimcilerle yer vermemiştir.

4.5. Oya ve Halk Bilimi İlişkisi

Oya, halk biliminin de çalışma sahası içerisinde olan bir sanattır. Bu sanat uygulama alanları, kullanım amaçları, örneğin ele geçirilme biçimi, oyada kullanılan malzeme vb. birçok yönden halk biliminin diğer alanlarına da hizmet etmektedir. Halk bilimi unsurlarını kapsayan sözlük birimlerden bazıları şu şekilde değerlendirilebilir.

çitlembik (çetlembik): Çitlembik ağacından küçük delikli parçalar şeklinde hazırlanan, nazara iyi geldiğine inanılan oya malzemesi (Erdoğan, 2022: 50). Bu malzeme kullanılarak örülen oyalara da çitlembik oyası adı verilmektedir (Şenol:143). Çitlembik ağacı Türk kültüründe nazardan koruduğuna inanılan bu sebeple bu ağaçtan kesilen ve çeşitli şekiller verilen parçaların kişileri, hayvanları, bağ bahçe gibi tarım alanlarını koruması amacıyla kullanıldığı bilinir. Çitlembik oyanın örülmesi ve kullanılmasında da bu koruyucu güç etkilidir. Çitlembik ve çitlembik oyası sözlük birim tanımlanırken bu ayrıntıya yer verilmesi sözlüğün hitap ettiği kitleyi artırması, bu alanla ilgili böyle bir verinin kaybolmasına engel olabilir. Bu sebeple bu sözlük birim tanımlanırken teknik ya da oyanın türünden ziyade kullanılan malzemenin ön plana çıkarılması daha doğru olacaktır.

Fotoğraf 1: Çitlembik oyası (Şenol, 2003: 142)

bayramşekeri: Renk renk çiçekler yapılarak oluşturulmuş bir mekik oyası (Kırşehir) (Erdoğan, 2022: 37). Bayramşekeri oya, nakış ve kalın örgüde kullanılan bir örnek adıdır. Her üç sanat alanındaki örneklerle bakıldığında anlam birimciği etkileyen faktörün renk olduğu anlaşılmaktadır. Türk kültüründe büyük öneme sahip olan dini bayramlar ve bu bayramlarda ikram edilen şekerler motif hafızasını da etkilemiştir.

keloğlan: Kenarlarında kirpik olmayan, tekli, ikili, üçlü şekillerde tıgla veya iğne ile yapılan bir oya örneği (Gaziantep) (Erdoğan, 2022: 81). Keloğlan Türk masallarında cesur, gülyüzlü, saf, temiz ve zekâsıyla ön plana çıkmış, halkın sevgilisi olmuş önemli bir tiptir. Halkın kültürel belleğinde birçok açıdan sembolik bir yeri Keloğlan, oya terimlerine de yansımıştır. Kenarlarında kirpik olmayan dairesel bir motif ile insan kafası arasında benzetme ilgisi kurulmuş, saç kavramı insandan nesneye aktarılmıştır. Oya sanatçısı kültürel belleğinde yer alan Keloğlan tipini motifle somutlaştırmıştır.

üçodabirsalon: Üç küçük bir geniş boncuk kümesinden oluşan sıralı bir boncuk oyası örneği (Mersin) (Erdoğan, 2022: 121). Günlük barınma ihtiyacını karşılayan evler çok çeşitli olabilmektedir. Bu evler genellikle iki oda bir salon, üç oda bir salon şeklinde oda

sayıları dikkate alınarak tanımlanır. Yuva kuran birçok insan kendi evinin sahibi olmak ister. Kişinin ruh dünyasının da bir yansıması olan oya sanatında sanatçının bu isteğini en çok arzu edilen ev tipi olan üç oda bir salon örneği ile dışa vurulmuştur. Yaşanılan ya da yaşanmak istenen mekân oya motifinde dile getirilmiştir.

4.6. Oya ve Toponomi İlişkisi

Sanatçı çevresinde gördüğü kişi, yer ve olaylardan ayrı düşünülemez. Oya sanatında da sanatçı çevresinde gördüğü, hoşuna giden veya unutmak istemediği kişi ve mekânları eserine konu edebilmektedir. Bu yönüyle oya terimleri doğrudan dil bilimin konuları arasına girdiği gibi özel olarak onomastik bilim dalına da veri sağlamaktadır. Bu sözlük birimlerin birçoğu kullanıldığı yöreye özgü adlandırmalardır. Taramış olduğumuz eserde birçok örneği olmakla birlikte onomastikle ilgili olan sözlük birimlerden bazıları şunlardır:

Amasya lalesi: Aralıklı büyük lale motifleri kullanılarak örülmüş bir iğne oyası örneği (Amasya) (Erdoğan, 2022: 31). Lale, birçok yörede oya motifi olarak kullanılan bir bitkisel bezemedir. Amasya lalesi diğer yöredeki lalelerden farklı olarak “*Yitik Türk Lalesi*” olarak bilinmekte ve yöreye özgü endemik bir tür olarak yetişmektedir. Yöreye özgü bu tür terim birimi de etkilemiştir. Bu adlandırmaya sadece Amasya yöresinde rastlanmıştır.

Kesikköprü: Köprüye benzeyen bir tığ oyası (Kırşehir) (Erdoğan, 2022: 82). Kesikköprü, Kızılırmak üzerine 13. yüzyılda yapılmış olan bir köprüdür. Kesikköprü Kırşehir il sınırları içerisinde bulunan bir köprüdür. Köprü ile ilgili adlandırmaların çok olmasına rağmen Kesikköprü, sözlük birimine sadece Kırşehir yöresinde rastlanmıştır. Aynı oya başka bir yörede başka bir adla anılabilir. Ama Kırşehir yöresindeki sanatçının kültürel belleğinde yer alan köprü Kesikköprü’dür.

4.7. Oya ve Botanik İlişkisi

Bitkisel bezemeler el sanatlarında önemli bir yer tutar. Bitkinin adına doğrudan yer verilebildiği gibi, onun çiçeği, meyvesi, yaprağı, türü, tadı, duruşu, sapı, meyvesinin rengi, yetiştiği yer, yetiştiği dönem vb. özellikler de adlandırmada dikkate alınmıştır (Erdoğan, 2020: 201). Bölgede yetişen bitki örtüsündeki çeşitlilik oya motiflerine de yansımıştır. Oya terimlerinde botanikle ilgisi olan sözlük birim olan bazıları şu şekildedir:

kabakçekirdeği: Kabak çekirdeğine benzeyen bir boncuk oyası örneği (Niğde) (Erdoğan, 2022: 74).

karanfil: Karanfile benzeyen, iğne veya tıgla farklı renklerde örülebilen oya örneği (Adana, Afyon, Ankara, Artvin, Aydın, Balıkesir, Bilecik, Bolu, Çorum, Erzurum, Eskişehir, Kilis, Konya, Karabük, Kırklareli, Kütahya, Mersin, Ordu, Samsun, Tekirdağ, Tokat, Yalova) (Erdoğan, 2022: 77).

kütüle: Dügünden sonraki mevlit örenlerinde gelinin eltisine örtülen, barış ve anlaşmayı simgeleyen bir dağ çiçeği olan kütüleye benzeyen iğne oyası örneği (Mersin) (Erdoğan, 2022: 89).

(<https://tr.pinterest.com/pin/108086459791040742/> 14.04.2025)

pürençiçeği: Yörede püren adı verilen dağlarda yetişen bir çiçeğe benzerliğinden dolayı bu adı alan, inanışa göre bu oyayı bağlayan kişinin baş ağrısına iyi geleceği düşünülen bir iğne oyası (Kırıkkale) (Erdoğan, 2022: 103).

4.8. Oya ve Zooloji İlişkisi

Oya sanatçısını etkileyen unsurlardan biri de çevresinde gördüğü hayvanlardır. Hayvansal unsurlar doğrudan hayvan adları, hayvanların çeşitli uzuvları, türleri, fiziksel özellikleri, izleri, dışkıları vb. özellikler ad aktarmaları ile oya adı veya teknik terim olarak kullanılmıştır (Erdoğan, 2020: 203).

kuzuboku oyası: Siyah iri boncuk ve pullar kullanılarak iğne ile örülen salkımlı bir oya (Balıkesir, Kütahya) (Erdoğan, 2020: 89).

geyikboynuzu: Kesme boncuklarla örülen geyik boynuzuna benzeyen bir oya örneği (Balıkesir, Mersin) (Erdoğan, 2022: 64).

bülbülkafesi: Kafes demirlerine benzeyen sıkı iğneli dolguları olan bir tığ oyası (Bolu, İstanbul) (Erdoğan, 2022: 43).

kuşgözü: Küçük bir göbek etrafına boncuk dizilerek yapılmış bir tığ oyası örneği (Erdoğan, 2022: 88).

4.9. Oya ve Spor İlişkisi

Sporun sanat üzerindeki etkisi en çok renk kullanımına yansımıştır. Oya sanatçısı taraftarı olduğu renkleri kullanarak bu alandaki tercihini dile getirmiştir. Sporla ilgili

sözlük birimlerdeki teknik, tür gibi genel özelliklerden daha çok renklerin kullanılması anlam birimciklerin oluşmasında etkili olmuştur.

fenerbahçe: Sarı ve mavi renk boncuk kullanılarak örülen düz bir boncuk oyası (İstanbul) Erdoğan, 2022: 60).

galatasaray: Sarı ve kırmızı renkler kullanılarak yapılan oya örneği (Mersin) (Erdoğan, 2022: 62).

4.10. Oya ve Psikoloji İlişkisi

Oya sanatçısının ve kullanıcısının duygu ve düşüncelerini sessizce dışa yansıttığı sanat eserleridir. Oyanın rengi, örneğin zor veya kolay olması, oyada kullanılan motifler vb. birçok husus oya sanatında kişinin ruh hâlini dışa yansıtan unsurlardır. Kişi psikolojisini yansıtan oyalarından bazıları şu şekilde verilebilir:

çarkıfelek: Genellikle eşinden ayrılmış bayanların ayrılıklarını simgeleyen pervane şeklinde halkalardan oluşan bir oya örneği (Adıyaman, Afyon, Balıkesir, Bilecik, Bayburt, Elazığ, Gaziantep, İstanbul, Kilis, Konya, Mersin, Sakarya, Samsun, Tokat) (Erdoğan, 2022: 62; (Onuk, 2005: 126). Çarkın dişlilerine benzetilen ve kenarları tırtıklı olan oya halk arasında “Çarkıfelek” adıyla bilinmektedir. Anadolu’da görülen en eski sembollerden biri olan çarkıfelek, dünyanın ve evrenin devinimini, kaderi ve feleğin çemberini simgelemektedir (Altın, 2021: 33). Çarkıfelek oyası, kadının kötü kaderine baş kaldırışın aynı zamanda teslimiyetin de simgesidir.

sümbül oya: Sümbül çiçeğine benzetilerek örülen boncuklu ve boncuksuz şekilleri olan, iğne ya da tığ ile örülebilen farklı şekilleri olan oya örneği (Ankara, Amasya, Balıkesir, Çanakkale, Erzincan, Kastamonu, Kilis, Konya, Samsun, Tokat) (Erdoğan, 2022: 111). Sümbül kişiyi temsil eden bir çiçektir. Oya sanatında iki sümbül karı ve kocayı temsil eder. Çiçeklerin aynı renk olması sevgiyi farklı renk olması ise eşlerin birbirleriyle anlaşılmadıklarını belirtir (Bayram, 1992: 98). Sümbül çiçeği gibi sümbül oyası da birçok bölgede görülen bir oyadır. Oyanın yörelere göre çok şekillik göstermesi tanımını da zorlaştırmaktadır. Kastamonu ilinde aile ilişkileri hakkında ipucu veren gösterge değerine de sahiptir. Bu gösterge değerinin diğer illerde olup olmadığı tespit edilememiştir. Bu sebeple oyanın gösterge anlamı tanıtımda yer almalı mı yoksa almamalı mı sözlük birim tanımlayıcının tercihinde kalmıştır. Sümbül kelimesinin günlük hayatta eşleri temsilen kullanılması yaygın bir durum değildir. Sümbül madde başının eşlerle ilgili olan gösterge boyutu madde başlarının tanımlanmasında kişinin veya toplumun nesneye yüklediği anlamın doğru okunması açısından önem arz eder.

biberli: Kadının eşine karşı kırgınlık, küskünlük gibi duygularını ifade eden genellikle kırmızı renk kullanılarak örülen, sembolik bir oya örneği (Mersin) (Erdoğan, 2022: 40). Biber oyası ile biberli oya ana motifleri birbirine çok yakın oya örnekleridir. Biberli oya genellikle koyu renkli yazmalara yapılır. Gelin kayıncılarına kızdığı zaman veya kocası ile arası açık olduğu zaman kullanır (Bayram, 1992:76) (Onuk, 2005:130). Hemen hemen her

yörede bu oyayı görmek mümkündür. Oyanın isminden hareketle oya ilk aşamada botanikle ilişkilendirilebilir. Fakat oyanın ad almasında kullanım amacı benzerlik ilişkisinden daha baskındır. Bu sebeple sadece benzerlik ilişkisinden hareketle yapılacak olan bir tanım sözlük birim tanımlanmasında yeterli olmayabilir.

eltiçatlatan: 1. Genellikle kırmızı renk tonları kullanılarak örülen bir boncuk oyası (Balıkaesir) 2. Geniş yapraklı çiçek motiflerinden oluşan bir iğne oyası (Amasya, Kütahya) (Erdoğan, 2022: 58; Oral, 2010:79). “*Eltiçatlatan*” sözlük birim için iki farklı tanım yapılmıştır. Bu tanımlardan birinde oyada kullanılan renk ve oyanın türü ikincisinde ise oyanın motif yapısı ve türü üzerinden bir tanıma gidilmiştir. Eltiçatlatan sözlük birimde asıl esas olan oyanın güzelliği itibarıyla başta elti olmak üzere görenler üzerinde olumlu bir etki bırakmasıdır. Birinci tanımda yer alan oyada kadının fark edilme arzusu renk ve kullanılan malzemenin çok olması yönüyle sağlanmıştır. İkinci tanımda ise oyadaki işçiliğin çok olması, oyanın geniş ve gösterişli olması ile fark edilme arzusu dışı yansıtılmıştır. Oya sanatçısı veya kullanıcısı oyadaki malzemeyi, rengi ve emeği kullanarak etrafındakileri kışkırtmak istemiştir. Bu sözlük birimin tanımlanmasında renk ve emek unsuru ön plana çıkmıştır.

mezartaşı oyası: Mezartaşına benzeyen motifleri olan, iğne ya da mekikle yapılabilen bir oya örneği (Afyon, Isparta, Konya, Mersin, Samsun) (Erdoğan, 2022: 93). “*Mezartaşı*” sözlük birimi tanımlanırken benzerlik ilişkisi ve kullanılan malzeme dikkate alınarak tanımlama yapılmıştır. Mezartaşı motifi özel günler için tercih edilen bir oya örneği değildir. Kayınvalidesi ile arasında tartışma yaşayan gelin bu oyayı yaparak kayınvalidesine verir. Bir daha barışmak istemediğini gösterir. “Ne mezarıma gel ne de ben senin mezarına geleyim.” demek ister (Erdoğan, 2020: 889). Fakat bu oyanın tespit edildiği bütün bölgelerde oya aynı gösterge değerini taşımamaktadır. Bu sebeple bu sözlük birimin tanımlanmasında gelinin kayınvalidesine beslediği kin duygusuna yer verilmemiş benzerlik etkisinden yararlanılarak daha genel bir tanıma gidilmiştir. Biçim birimler tanımlanırken kullanılan motifin her gösterge boyutunun bütün bölgelerde aynı olmaması tanıma sınırlılık getirmektedir.

kaynanayumruğu: 1. Başörtüsü kenarlarına yapılan, top top kümeler hâlinde örülen bir boncuk oyası, kaynanazumzuğu (Adana, Afyon, Niğde, Osmaniye, Isparta, Manisa) 2. Bir iğne oyası örneği (Kütahya) (Erdoğan, 2022: 80). “*Kaynanayumruğu*” sözlük birim için sözlükte iki tanımlamaya yer verilmiştir. Birinci tanımda kullanıldığı yer, şekil özellikleri, oyanın türü ve oya ile aynı anlama gelen sözlük birime yer verilmiştir. İkinci tanımda sadece örme tekniği dikkate alınarak tanımlanmıştır. Buradaki tanımlamalar dışında Erzurum yöresinde kayınvalidesi ile iyi geçinemeyen gelinlerin taktıkları oya olduğu yönünde bilgi verilmiştir (Çomaklı, 2008: 11). Yumruk sözcüğü olumsuz anlamlar içeren bir sözcüktür. Oyanın tespit edildiği bütün kaynaklarda oyanın gelin ve kaynana arasındaki geçimsizliğe, olumsuz tutuma yer verilmemiştir. Bu sebeple sözlük

birim tanımlanırken bu gösterge değeri dikkate alınmamıştır. Bu tür sözlük birimler tanımlanırken sınırın ne olması gerektiği, hangi durumlarda genel kabul görmesi gerektiği ayrı bir tartışma konusudur.

Sonuç

Terimler bir dilin gelişmişlik düzeyini gösteren en önemli göstergelerdir. Bir dil terim ürettiği ölçüde gelişir ve zenginleşir. Bu zenginliği sadece o alanda uğraşanların biliyor olması dilin gelişme sürecinde yeterli değildir. Bu alanda uğraşanların ürettikleri terimlerin kayıt altına alınması elzemdir. Bu sebeple sözlük bilimi ile uğraşanlar ile herhangi bir konudaki terminolojiye hâkim olan kişilerin bir araya gelerek belirli alanlarda terim sözlüklerinin oluşturulması gerekir. Maalesef örgü, dokuma, nakış gibi Türk kültüründe çok büyük bir öneme sahip olan el sanatlarının terim sözlükleri henüz hazırlanmış değildir. Bu alandaki terim sözlükleri hazırlanmalı ve ortak motif külliyatı oluşturulmalıdır. Dokuma, nakış, örgü gibi sanatların birçoğunda görülen ortak motifler tespit edilmelidir.

Sanat ruhun ve ait olduğu toplumun maddeye yansımasıdır. Hiçbir sanatçı bulunduğu topluma kayıtsız kalamaz. Bu sebeple sanat terimleri tanımlanırken toplum bilimden önemli ölçüde faydalanmak gerekir. İletişim açısından çok güçlü bir etkisi olan oya sanatı kendi içerisinde gizli bir dile sahiptir. Bu dil toplumdaki birçok durumun ve ruh hâlinin dışı yansımasıdır. Sanat terimleri tanımlanırken verilmek istenilen mesaj göz ardı edilemez. Masa tenisi, futbol, dil bilgisi vb. birçok alandaki terimlerin tanımlanmasında izlenen yol ile sanat terimlerinin tanımlanmasında izlenen yol birbirinden farklı olmak zorundadır. Sanat terimleri tanımlanırken ürünü sadece teknik bilgiye dayandırarak tanımlamak, sosyal yönünü yok saymak kültürel belleğin zarar görmesi demektir. Bu sebeple bu terimleri doğru okumak ve görselleri ile birlikte arşivlemek gerekir.

Oya, nakış, halı gibi sanat terimlerinde sözlük birimlerin tanımlanmasında belirli bir metoda bağlı kalarak tanımlama yapmak doğru değildir. Malzeme, teknik, tür gibi genel özellikler sözlük birimin tanımlanmasında her zaman yeterli olmayabilir. Ürünün maddi değeri, kullanım sahası, kadının oyaya yüklediği anlam unsuru, oya sanatçısının ruh hâli motiflerin ve renklerin dili gibi birçok unsur sözlük birimlerin tanımlanmasında aktif rol oynamaktadır. Sözlük birimler bölgelere göre çeşitlilik göstermekte ve her bölgenin kültürel unsuru doğrudan veya dolaylı olarak esere sirayet etmektedir. Bu sebeple sanat terimlerindeki sözlük birimleri anlamak için sadece alan bilgisi yeterli olmayabilir. O bölgenin bitki örtüsü, yer adları, halk bilimi uygulamaları, aktif siyasi görüşü ve daha birçok yönü etkili olabilir. Bu sebeple bölgelerdeki sanat terimlerinin doğru tanımlanması için alanların güçlendirilip araştırmaların derinleştirilmesi gerekir. Köy, kasaba, ilçe düzeyinde motif külliyatlarının çıkarılarak bunların yöredeki gösterge boyutunun ihmal edilmeden tanımlanması gerekir.

Günümüzde birçok el sanatı gibi oya sanatı da hazır ürünler karşısında önemini yitirmeye devam etmektedir. Türk kültüründe önemli bir yeri olan batıda “Türk danteli” olarak

bilinen bu sanat Türklere özgü olması ve terim türetme açısından Türkçenin sözcük türetme yollarını kullanması açısından da önem arz eder. Çalışmada verileri ölçüt olarak kullanılan *Türkiye Türkçesinde Oya ve Dantel Sanatları ile İlgili Söz Varlığı* sözlük bilim ve sözcük birim açısından birtakım eksiklikler gösterse de ilk olması ve sanat terimlerinin doğru bir şekilde okunmaya çalışılması açısından önemli bir çalışmadır. Sanat terimleri açısından düşünüldüğünde sözlük birimlerin tanımlanmasından önce terim sözlüklerinin yeterli düzeyde olmaması daha büyük bir problemdir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu makale için etik kurul izni alınmasına gerek yoktur. Araştırma ve yayın etiğine uygun hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Makale tek yazarlıdır.

Destek Beyanı

Araştırma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Çıkar Beyanı

Makalenin yazarları arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.”

Kaynaklar

- Acıpayamlı, Orhan (1976). *Zanaat Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Altın, Alper (2021). Türk İslam Kubbelerinde Çarkıfelek Formları, *Sanat Tarihi Yıllığı - Journal of Art History*, 30, 29-80.
- Bahşişoğlu, Ayşegül., Kahveci, Mücella (2001). *Türk Oyaları Kataloğu 1-2*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bayram, Muammer (1992). *İğne Oyası Teknikleri ve Kastamonu İğne Oyaları*. Ankara.
- Boz, Erdoğan (2017). Terim Bilimin Sorunlarına Dair. *2017 Türk Dili Armağan Kitabı*, 229-237. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Çomaklı, Zekiye (2008). *Anam Başka Bağlar Bacım Bir Başka “Erzurum Oyaları”*. Erzurum: AktifYayınevi.
- Derleme Sözlüğü* (1993). 12 Cilt. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Dinçer, Şaziye (2011). Sözlük birimlerin Oluşturulmasına Metinlerarası İlişkiler Bağlamında Bir Bakış Denemesi. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 4, 31-39.
- Dinçer Bahadır, Şaziye (2021). Sözlüğün Ruhu (Sözlüğün Ne Olduğu Üzerine Kısa Bir Deneme). *Diyelektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, 27, 61-69.

- Doğan, Nuh (2012). Ad Bilimi Açısından Havza ve Vezirköprü Ağızlarında Oya Adları, *Samsun Sempozyumu Bildirileri* (13-16 Ekim 2011 Samsun), 1, 431-439.
- Erdoğan, Songül (2017). Oya Adlarındaki Ünlü Kişiler ve Meslekî Kavramlar, 4. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu (26-28 Nisan 2017 Niğde), 241-246. Niğde.
- Erdoğan, Songül (2018). Ara ve Uç Sözcüklerinin Anlamı ve Türkçedeki Ara ve Uç Adları, 2. *Uluslararası Türklerin Dünyası Sosyal Bilimler Sempozyumu (20-22 Nisan 2018 Makedonya)* (Ed. Osman Kubilay Gül), 195-202. Ankara.
- Erdoğan, Songül (2020). Anadolu Ağızlarındaki Oya Adları Üzerine Bir Tasnif Denemesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (101), 199-214.
- Erdoğan, Songül (2020). Türk Oyalarının Dili. *XII. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildirileri* (21-23 Ekim 2020 Ankara), 885-896.
- Erdoğan, Songül (2022). Kırşehir Yöresi Oya Sanatına Dair Söz Varlığı. *Karadeniz Araştırmaları*, 19 (74), 415-428.
- Erdoğan, Songül (2022). *Türkiye Türkçesinde Oya ve Dantel El Sanatları ile İlgili Söz Varlığı*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Erdoğan, Songül (2024). Niğde Yöresi Ağızlarında Oya ve Dantel Terminolojisi, (Ed. Gülün Öztürk, Meryem Arslan). *Niğde Yazıları* 2, 489-513. Konya: Kömen Yayıncılık.
- Girişen, Nilay (2020). “Terminolojide Tanım ve Tanım Çözümleme Ölçütleri”. *Uluslararası Disiplinler Arası Dil Araştırmaları (DADA) Dergisi*, 1, 53-73.
- Kahraman, Mehmet (2024). Terim Sözlükleri ile Genel Sözlüklerin Karşılaştırması Üzerine Bir İnceleme: Âdebîetanw Terimlerini Sözdigi Örneği, *Söylem Filoloji Dergisi*, 9 (2), 1069-1093.
- Onuk, Taciser (2005). *Osmanlı'dan Günümüze Oyalar*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Onuk, Taciser (2005). *Osmanlı'dan Günümüze Oyalar*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Oral, Canan (2010). *Amasya İğne Oyaları*. Amasya: Amasya Valiliği Yayınları. Şenol, Sevgi (2003). *Balıkesir Boncuk Oyakları*. Bursa: Güngör Matbaacılık.

Extended Summary

Lace and embroidery have long been among the traditional handicrafts that have captured the greatest interest of Turkish women. Motivated by the saying “a girl is in the cradle, the dowry is in the chest,” Turkish girls and their mothers have continuously engaged in these crafts— both to meet daily needs and to prepare dowries. Their efforts have significantly contributed to the development of handicrafts such as lace, embroidery, and needlework, and led to the emergence of a unique terminology in the field.

Alongside classical lace terminology, the existence of a symbolic and secret language in lace art has caused its terminology to become intertwined with elements of folklore. The messages intended by lace artists have played a major role in the naming of terms. This has expanded lace terminology beyond the realm of lexicography, turning it into a subject shared by disciplines such as onomastics, folklore, sociology, and others.

Although this art, which has its own unique language and terminology, has been developed largely by Anatolian women—and to some extent, by men—the same productivity is not observed when it comes to the compilation of terminology studies in the field. In many studies within the fine arts, lace photos have been taken during field research across various regions. These studies typically describe the physical characteristics of lace, the materials used, and its current state; some even explain how lace is made.

Despite containing many terms related to lace art, these studies do not sufficiently contribute to explaining these terms or to revealing the full extent of Turkish term inventory. For many years, the lack of a specialized terminology dictionary in this area, the influence of local dialects on general terms, and the symbolic nature of artistic language have led to the neglect of this need. The first dictionary in the field, titled “*Vocabulary Related to Lace and Embroidery Arts in Turkey Turkish*,” was published in 2022, filling a major gap. The data in this study are generally drawn from that source.

The main aim of this study is to show—based on lace terminology—that field-specific knowledge alone is not sufficient in terminology studies. It is also necessary to utilize data from other disciplines when defining terms. After first providing general information about the art of lace, the study introduces the above-mentioned dictionary. It then discusses the problems encountered in preparing terminology dictionaries in general and provides an overview of these issues under 17 headings, focusing on handicraft terms.

In the main section, which forms the essence of the study, the impact of other scientific fields on the definition of dictionary entries based on lace terminology is examined. The influences of disciplines such as economics, politics, art and media, folklore, onomastics, logic and philosophy, botany, zoology, sports, and psychology on dictionary entries are explained with examples. Visuals have been included to support some of the explanations. The relationship of 34 selected examples of terms with different branches of art is also discussed—though this number could easily be expanded.

Art is the reflection of the spirit and the society to which it belongs. No artist can remain indifferent to their society. Therefore, when defining artistic terms, it is essential to draw significantly from the social sciences. Lace art, which has a powerful communicative effect, contains a hidden language. This language reflects many states of mind and social conditions. The intended message cannot be ignored when defining art terms. The approach to defining terms in areas such as table tennis, football, or grammar cannot be the same as that used for art. Relying solely on technical information while defining artistic terms, and ignoring their social aspects, results in the loss of cultural memory.

In art terms such as lace, embroidery, and carpet weaving, it is not appropriate to adhere strictly to a single method of definition. General characteristics like material, technique, and type may not always be sufficient. Factors such as the economic value of the product, its usage context, the meaning assigned to it by women, the emotional state of the lace artist, and the symbolism of motifs and colors all play active roles in defining dictionary entries. These terms vary by region, and each region's cultural elements are directly or indirectly reflected in the works. Therefore, domain-specific knowledge alone may not be enough to understand the meaning of artistic terms. The local flora, place names, folklore practices, prevailing political

Songül ERDOĞAN

views, and many other factors may influence term definitions. To define artistic terms accurately, research must be deepened and focused on smaller regions. Motif corpora should be compiled at the village, town, and district levels and defined without ignoring their local symbolic dimensions.

As a result of literature reviews and compilations, it has been observed that most lace-related terms are closely connected with social sciences. It is concluded that, in terminology studies, professional and lexicographical knowledge must be supplemented with data relevant to the society in which the art is practiced. Art cannot be separated from society, nor society from language. Thus, when preparing terminology dictionaries for art, and defining dictionary units, a multidimensional perspective is required.